

YETİŞKİNLİK VE YAŞLILIK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

M. AKİF KILAVUZ*

ÖZET

Günümüzde pek çok akademik alanın yanı sıra Eğitim ve Din Eğitimi yetişkin sorunlarına giderek artan bir ilgi duymaya başlamıştır. Eğitim etkinliklerine katılmak suretiyle yetişkinler faydalı olma, anlamlı bir rolü olma, yeni yetenekler geliştirme, hoşça vakit geçirme gibi ihtiyaçlarını tatmin ederler. Buna ilave olarak eğitim sayesinde onlar, topluma katkıda bulunma, daha kültürlü bir kişi olma, ilginç şeyler öğrenme, ilginç kişilerle tanışma imkanı bulabilirler. Bu çalışmada yetişkinlerin sorunlarına çözüm aramak için yetişkin din eğitiminin nasıl bir önem taşıdığı konusu ele alınmıştır.

SUMMARY

The Importance of Religious Education in the Adulthood

Beside most academic fields, Education and Religious Education have become more and more interested in the adult problems. By participating to educational activities, adults are being adequate of becoming useful, having a significant role, developing new abilities. In this study, it has been examined the topic of adults religious education in order to resolve their problems.

* Yrd. Doç.Dr.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Yetişkinlik döneminin hayatın ayrı bir bölümü olarak ayrılması çocukluk ve ergenliğin keşfedilmesiyle ilgilidir. Çocukluk XVII.-XVIII. yüzyıla kadar hayatın ayrı bir bölümü olarak tasvir edilmemişti. Çocukluk ve ergenliğin keşfedildiği XIX. yüzyılın son yarısına kadar çocuklar; yetişkinlerin bir minyatürü, yetişkin de çocuğun büyümüş ve yetişmiş olarak görülüyordu.¹

Yetişkinlik ve yaşlanma süreci ile ilgili bilimsel dönem öncesinde pek çok düşünür, filozof ve din bilgini bu dönemin özellikleri ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Yetişkinlik ve yaşlılık süreci ile ilgili ilk sistematik araştırmalar, 1920'li yıllarda başlamış, 1940'lı yıllardan sonra gelişme dönemine girmiştir.² ABD'de bugün İncil'den sonra en çok satan kitapların yetişkinlik dönemi gelişimi ve sorunları ile ilgili kaynaklar olduğu söylenmektedir.³ Ancak çocukluk ve ergenlik dönemi ile ilgili araştırmalarla kıyaslandığında yetişkinlik dönemine ait çalışmaların sınırlı olduğunu görmekteyiz.⁴

Günümüzde yetişkin sorunlarına giderek artan bir ilgi duyulmaya başlamıştır. Son yıllarda Tıp, Edebiyat, Tarih, Sosyal Antropoloji ve Psikoloji gibi pek çok akademik alan ve disiplin, yetişkinlik problemleri üzerinde araştırma yapmaktadır. Yetişkinlik konusuna ilginin arttığı son bir akademik alan da Eğitim ve Din Eğitimidir.⁵ Psikoloji ve Eğitim Bilimleri önce çocukluk dönemi ile ilgili araştırmalara başlayarak bir bakıma çocukluk dönemini keşfetmiştir. Daha sonra ergenlik ve gençlik dönemi ile ilgili araştırmalara hız verilmiştir. 1920'lerden beri de dünyanın pek çok yerinde Yetişkin Eğitimi ve "Okul Sonrası Devam Eden Eğitim" (Continuing Education) alanı giderek artan bir şekilde ilgi görmeye başlamıştır. "Hayat boyu öğrenme" kavramı, yetişkinlik öncesi eğitim ve yetişkin eğitimi arasındaki sürekliliğin devam etmesine imkan sağlamıştır.⁶

¹ McKenzie, Leon, **The Religious Education of Adults**, Religious Education Press, Birmingham, Alabama, 1982, s. 46.

² Geniş bilgi için bk. Lehr, Ursula, **Yaşlanmanın Psikolojisi**, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, (çev.) Neylan Eryar, İstanbul, 1994, s. 15-38.

³ Elias, John, L., **The Foundations and Practice of Adult Religious Education**, Robert E. Krieger Pub. Company, USA, 1982, s. 91.

⁴ Köylü, Mustafa, **Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri**, Etüt Yay., Samsun, 2000, s. 22.

⁵ Elias, age, s. 1.

⁶ Elias, age, s. 3-4.

Yetişkin Eğitimi alanı içinde bir alt alan olan Yetişkin Din Eğitimi de son yirmi beş yıl içinde gelişmeye başlamıştır. Westerhoff, Moran, Fowler, Simmons, Schofer, Foltz, Elias ve McKenzie gibi eğitimciler yetişkin din eğitimi ile ilgili önemli eserler yayınlamışlardır. bu alanın gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuşlardır.⁷ Ancak ülkemizde yetişkinlik dönemi ile ilgili yeterli oranda sistematik çalışmalar gerçekleştirilememiştir. Ayrıca bu çalışmaların ihtiyaçlara cevap verebilecek seviyede olduğunu söylemek de mümkün görünmemektedir.⁸ Halbuki bu dönemle ilgili yapılacak çalışmalar sadece yetişkin ve yaşlılarımızın daha uyumlu bir hayat sürmelerine yardımcı olmakla kalmayacak aynı zamanda gençlere de yardımcı olacaktır.

A. Yetişkinlik Döneminde Eğitimin Önemi

Günümüzde dünyada sürekli ve hızla değişen bir yaşam tarzının ortaya çıkması, özellikle gelişmiş ülkelerde yetişkin eğitime artan bir şekilde ilgi duyulmasında etkili olmuştur. Yetişkinlere böyle bir dünyada uyumlu ve verimli bir şekilde yaşayabilmelerinin yollarının öğretilmesi gerekmektedir.

Geçmişte insanlar, günümüzdeki insanlara oranla hayatlarında daha az oranda değişime maruz kalıyorlardı. Bu onların tarım toplumunda yaşamalarından kaynaklanıyordu. Tarım toplumunda çevre ve şartlarda pek fazla değişiklik görülüyordu. Hayat boyu ihtiyaç duyulan bilgi ve kabiliyetler, hayatın ilk yıllarında öğreniliyordu. Teknolojideki hızlı değişim, eğitimin hayatın ilk yılları ile sınırlandırılan bir süreç olmaktan ziyade hayat boyu devam eden bir süreç olmasını gerektirmektedir. Günümüzde hızlı değişen teknoloji toplumunda eğitim, artık kesintisiz bir hüviyete kavuşmuştur.⁹ Tarım toplumunda eğitim genellikle informal yolla gerçekleştiriliyordu. Sanayi toplumuna geçişte ise formal eğitim, okulda diploma vermek suretiyle son buluyordu. Bilgi toplumunda ise hızlı ve köklü değişimle karşı karşıya kalan insanlar, bu dünyada anlamlı bir şekilde yaşamak için sürekli öğrenme ve yeteneklerini geliştirme gereği duymaktadırlar.

Olgun bir insan olma; bilgi, tutum, beceri ve davranış kazanmada hayat boyu çaba göstermeyi gerektirmektedir. Hayatın kompleks oluşu, insandan

⁷ Elias, age. s. 4.

⁸ Onur, Bekir, **Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm**. İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 67.

⁹ Harris, Diana, K.- William, E. Cole. **Sociology of Aging**, Houghton Mifflin, U.S.A., 1980. s. 308.

hayatı boyunca öğrenmeyi devam ettirmesini gerektirmektedir. Bu açıdan bir bakıma insan olmak, öğrenmeyi devam ettirmek anlamına gelmektedir. Yetişkinler; eş, anne, baba, işçi, vatandaş ve arkadaş gibi çeşitli rolleri üstlendikleri için bu yeni rollerde nasıl işlev görecekları hususunda öğrenme ile yüz yüze kalma durumundadırlar. Yetişkinler hayatın çeşitli evrelerinde karşılaşacakları görevler konusunda bilgi edinmeye çalışırlar. Tüm kültür ve cemiyetlerde yetişkinler, hayat boyu öğrenmeyi devam ettirmelerine rağmen sanayi toplumunda öğrenmenin önemi daha da artmıştır.¹⁰

Günümüzde formal eğitim kurumlarının öğrencilerini hayata hazırlama konusunda ciddi eksikliklerinin bulunması da yetişkin eğitiminin önem kazanmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde her sosyo ekonomik düzeydeki yetişkin eğitime ihtiyaç duymaktadır. Fakir, avantajsız alt sosyo ekonomik düzeydeki bireyler, dinî ve etnik grupların değişen dünyada günlük olarak karşılaşacakları sosyal problemlerle başa çıkabilme amacıyla gerekli becerileri kazanabilmek için eğitim görmeyi arzu etmektedirler. Üst sosyo ekonomik düzeydeki avantajlı kimseler de kendi konularına, içinde buldukları toplumsal şartlara göre farklı problemlerle karşı karşıyadırlar ve onlarla başa çıkmanın yollarını aramak zorundadırlar.¹¹

Aile kurumunun sarsılmaya başlaması, iş ve endüstri alanında değişen ekonomik şartlar, artan karmaşık teknolojiler ve politik çalkantılar yetişkinlerin, bu problemlere cevap bulmasını ve uyum sağlamasını önemli kılmaktadır. Bu sebepten, öğrenmek için öğrenme, ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etme ve kabiliyetleri geliştirme, günümüzde daha da önem kazanmaktadır. Yetişkinlere nasıl bir eğitim verilmesi konusunda farklı görüşler ileri sürülebilir; ancak yetişkin eğitiminin gerekliliği artık günümüzde tüm eğitimcilerin inkar edemeyeceği bir gerçek olmuştur.¹² Yetişkinin daha iyi bir yetişkin olabilmesi için yetişkin eğitimcileri tarafından hazırlanan eğitime acilen ihtiyacı vardır.¹³

Yetişkin gelişimi, uyumu ve sosyalleşmesi ile ilgili çalışmalar, yetişkin eğitiminin önemini ortaya koymaktadır. Kant'ın dediği gibi "İnsan eğitim yoluyla insan olur. Onu eğitim insan yapar." Kant, eğitim sürecinin ve

¹⁰ Elias, age, s. 93.

¹¹ Vogel, Linda, J., **The Religious Education of Older Adults**, Birmingham, AL: Religious Education Press, 1984, s. 42.

¹² Vogel, age, s. 43.

¹³ Devitt, Patrick, M., **How Adult is ARE**, Veriatas Pub., Dublin, 1991, s. 122.

sosyalleşmenin ilk fonksiyonunu bu şekilde vurgulamaktadır. Sosyalleşme sürecinde birey kendini toplumun üyesi olmayı imkan sağlayan maharetleri, değerleri, inançları ve rolleri eğitim yoluyla benimseyerek elde eder.¹⁴

B. Yaşlanma Döneminde Eğitimin Önemi

Yetişkin eğitiminde yaşlıların eğitilmesi; hayat beklentisinin yükselmesi, yaşlıların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve toplumdaki değişime uyum sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Sanayi devriminden sonra dünyanın sürekli bir değişim içinde olduğunu söyleyebiliriz. Artık değişim günümüz insanının adeta gıdası olmuştur. Sürekli olarak başkalarıyla iletişim halinde olan yaşlıların da bu değişime ayak uydurabilmeleri için eğitime ihtiyaçları vardır.¹⁵

İlk yaşlılık dönemi diyebileceğimiz 55-75 yaşlarda eğitim, bu bireylere daha sonraki yaşlarda, hayata başarılı bir şekilde uyum sağlamak için planlama yapmada yardımcı olacaktır. Ayrıca insanlarla ilişkileri azalan bu bireylere eğitim, yeni ilgiler uyandırarak etkinliklerde yer alma yeteneği verecek ve yaşlıların yeniden insan ilişkilerini daha sağlıklı bir şekilde devam ettirmelerine fırsat verecektir. Bunlara ilave olarak eğitim, bu etkinliklerle yaşlıların boş zamanlarını doldurma fırsatı sağlayacaktır.

İleri yaşlılık döneminde (75 ve daha sonrası yıllar) eğitim, bireylerin topluma yardımcı olma duygusunun devamlılığını sağlayarak onların, bu bireysel ihtiyaçlarını temin edecektir. Pek çok yaşlı için eğitim, her yaş grubu insanla ilişkide bulunma, toplumsal etkinliklerle ilgilenme fırsatı sağlayacaktır. Ayrıca yaşlılıkta öğrenme, zihinsel ve fizyolojik gelişme için canlılık verecektir.

Eğitim yaşlıların hayatlarında önemli ihtiyaçlarını giderir. Eğitim, yaşlıların diğer insanlarla iletişimlerini devam ettirmelerine, ufuklarını genişletmelerine ve anlamlı etkinlikler geliştirmelerine yardım eder. Eğitim sayesinde yaşlılar faydalı olma, anlamlı bir rolü olma, yeni yetenekler geliştirme, hoşça vakit geçirme gibi ihtiyaçlarını tatmin ederler. Böylece yaşlılar sadece hayatlarını kontrolde daha çok güç elde etmekle kalmaz, aynı zamanda

¹⁴ Harris - Cole, age, s. 300.

¹⁵ Kollar, Nathan, "Personality Theories Religious Education and Older Adults", (in) Religious Education in Adulthood (ed.) John L. Elias, Religious Education Association of USA and Canada, New Haven, 1988, s. 44.

toplumda değişim de meydana getirebilirler.¹⁶ Buna ilave olarak eğitim sayesinde yaşı yetişkinler topluma katkıda bulunma, daha kültürlü bir kişi olma, ilginç şeyler öğrenme, ilginç kişilerle tanışma imkanı bulabilirler.

Okulun yaşı yetişkinlere kapısını açması oldukça gecikmiştir. Bunun nedenlerinden biri, yaşlılık karşısındaki tutumlarımızdır. Yakın yıllara kadar yaşlanma; düşüş, bozuluş ve ölümle eş anlamlı sayılıyordu. Günümüzde artık yaşı kişilerin de eğitimden yararlanabileceği kabul edilmektedir.

İnsanların 70 yaşını geçtikten sonra karşılanmasını istedikleri bir takım ihtiyaçları olur. Eğitim etkinliklerine katılmak suretiyle yaşlılar büyük ölçüde bu ihtiyaçlarını tatmin etme fırsatını da yakalamış olurlar. Bu ihtiyaçları şu başlıklar altında ele alabiliriz: 1. Saygı görme, kendini kontrol edebilme 2. Hoşlanılan ve memnunluk veren etkinliklerde bulunma 3. Topluma katkıda bulunan bir birey olma 4. Genç insanlarla iletişime devam etme 5. Fiziksel ve zihinsel açıdan sağlıklı bir hayat sürme.

Yaşlılar eğitim etkinliklerine katılmak suretiyle bu ihtiyaçlarını tatmin etme fırsatının yanı sıra başkalarına daha az bağımlı olarak kendileri olma fırsatını yakalayacaklardır.¹⁷

Sürekli eğitim yaşlılık yıllarının kalitesini büyük ölçüde iyileştirecektir. Eğitim bilgi sağlamanın yanı sıra, davranışı etkileyen bir toplumsallaşma etkeni olarak da yaşı bireyleri uyarıcı ve etkide bulunucu işlevin ortaya çıkmasına imkan sağlayacaktır.

Yaşı öğrencilerin amaçları, onların eğitimin değerinin farkında olduğunu göstermektedir. Bazı yaşı öğrenciler, bedenlerinde ve davranışlarında, olgunlaşmanın ve yaşlanmanın sonucu olan değişimleri anlamalarına ve belki de ödünlemelerine yardımcı olacak bilgiyi ararlar. Kimileri de eksikliği ile onları tehdit eden teknolojik ve kültürel değişimi anlamaya çalışırlar. Bu değişimlerin kişisel sonuçlarına karşı yaşı bireyler, bildikleri ve becerilerdeki kuşak farklılıklarını en aza indirecek dersler olarak savaşılabileceklerdir.¹⁸

Yaşlılığa karşı en mükemmel silah, bilgili ve erdemli olmaktır. Çünkü bu özellikler insanı hiç bir zaman terk etmezler.¹⁹ Her gün bilgilere yeni şeyler katarak yaşlanma bu bireylere onurlu bir hayat sürme imkanı bahşedecektir.

¹⁶ Harris - Cole, age, s. 307-308.

¹⁷ Vogel, age, s. 62.

¹⁸ Onur, age, s. 194.

¹⁹ Cicero, İhtiyarlık, (çev.) Ayşe Sarıgül, MEB Yay., İstanbul, 1992, s. 14.

C. Gençler Açısından Yetişkin Eğitiminin Önemi

Yetişkinlik döneminin gelişim özellikleri konusunda yetişkinlerin eğitime ihtiyacı olduğu kadar gençlerin de bu dönemin gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarına ihtiyaç vardır. Gençlere henüz yaşamadıkları bir gelişim döneminin psikolojisini iletmeye çalışmak bazı kimseler için çelişik görünse de yararlı olacaktır. Kuşak çatışmalarının en az seviyeye indirilebilmesi için yetişkinlerin gençleri tanıma ve anlama zorunluluğu kadar, gençlerin de yaşlıları tanıma ve olabildiğince anlama zorunluluğu vardır. Kuşaklar arasında var olması istenen anlayış ve hoşgörü ancak bu şekilde gerçekleşecektir.²⁰

Anne babalar, çocukluk dönemi ile ilgili bir çalışma okumamış olsalar da çocukluk dönemini yaşadıkları için, biraz olsun çocuklarını anlayabilmektedir. Gençlerin, yetişkinlik ve yaşlılık dönemini yaşamadıkları için bu dönemin gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaya ihtiyaçları vardır.

Çocuk ve gençlerin kimi zaman yetişkin ve yaşlılara karşı olumsuz tutum ve davranışlarda bulunabilmelerinin temelinde bu dönemin özelliklerinin bilinmemesinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Gerçi çoğu zaman çocuk ve gençler, yetişkin ve yaşlılara karşı saygı ve hayranlık duymaktadırlar. Ancak bazen gerçek hayatta, bazen de film, hikaye ve masallarda yaşlılar gülünç durumlara düşürülerek onlara karşı olumsuz tutum ve davranışların oluşmasına sebebiyet verildiği de gözlenmektedir. Yaşlılığın özelliklerini anlamaya çalışan ve bu dönemi insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak kabul eden gençlerle yaşlılar arasında iletişim daha kolay sağlanacaktır.²¹

Gençlerin yetişkinlik dönemi konusunda yeterince bilgi sahibi olmaları sadece kuşak çatışmalarının engellenmesine katkıda bulunmayacak aynı zamanda onların yetişkinlik dönemi için hazırlanmalarına da imkan sağlayacaktır. Eğer gençler yeterince yaşayabilirlerse yaşlılık onların da başına gelecektir. Bu konu hakkında öğrenilecek bilgiler, yaşlılığın problemleri hakkında bir bakış açısı kazandıracak ve onlara başarılı bir yaşlanma dönemi için planlama yapmaya ve yaşlılık sürecini daha iyi anlamaya yardım edecektir.²² Yaşlılığı düşünmek için en iyi zaman genç yaşlardır. Yaşlılık biraz

²⁰ Onur, age, s. 9.

²¹ Kılıç, age, s. 15.

²² Harris - Cole, age, s. 20.

da yabancı ülke gibidir. Eğer gitmeden önce hazırlanılmışsa tadını çıkarmak gerekir.²³

Eflatun, “yaşlılık döneminin dingin ve keyifli geçmesi için gençlik çağındaki görevlerin yerine getirilmesi şarttır.” der. Bu şart, günümüzde yaşlılığa hazırlanmanın çocukluk ve gençlik döneminde başlanması gerektiği yönündeki yaygın olan kanaatin temelini oluşturur.²⁴

D. Yetişkinlikte Din Eğitiminin Önemi

Tarihi süreç açısından baktığımızda XII. yüzyıldan itibaren laik okulların açılmasından önce eğitimin niteliğinin yetişkin merkezli olduğunu görüyoruz.²⁵ Peygamberler ve din tebliğcilerinin eğitim açısından öncelikli hedef kitleleri yetişkinlerdi. İslam'ın ilk yıllarında Suffa'da verilen eğitimin özelliklerini değerlendirirken Bayraktar da Hz. Peygamberin öncelikle yetişkinlerin eğitimine ve eğitimcilerin yetiştirilmesine önem verdiği tespitinde bulunmaktadır.²⁶

Hz. Peygamberden sonra da yetişkin din eğitimine önem verilmiştir. Camiler, medreseler, Enderun Mektebi, tekke ve zaviyeler, ahilik teşkilatı, kahvehaneler, yetişkinlere din eğitimi hizmeti sunan kurumlar olarak işlev görmüşlerdir. Hatta medreselerde ikindiden sonra halka açık olarak verilen derslere yetişkinlerden düzenli olarak katılanlar olmuştur.²⁷ Meslek kuruluşları olarak bilinen ahi zaviyelerinde eğitim göyerek kitap yazacak seviyeye gelen yetişkinler de olmuştur. Ülkemizde son yıllara kadar yetişkin eğitimi ve yetişkin din eğitimi devlet politikası olmamakla birlikte sivil cemiyetlerin gayretleriyle bir ölçüde kurumsallaşmıştır.²⁸

Ancak ülkemizde mekteplerin açılması sonucunda çocukların eğitimine daha çok önem atfedilmeye başlanmıştır. Çocuk ve gençlerin eğitimine daha fazla ilgi gösterilmesi sonucunda artık eğitim dendiğinde genellikle insanların

²³ Skinner, B. F. – Vaughan, M. E., **Yaşlılığın Tadını Çıkarın**, (çev.) Fikret Arıt, E Yay., İstanbul, 1984, s. 14.

²⁴ Krş. Lehr, age, s. 15.

²⁵ Kylv, age, s. 21.

²⁶ Bayraktar, M. Faruk, “**Yaygın Eğitimde Din Öğretimi**”, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yay., Ankara, 1999, s. 346.

²⁷ Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Kültür Koleji Yay., İstanbul, 1993, s. 91-93.

²⁸ İslam Öğretim Derneği (1864), Osmanlı Bilim Derneği (1860), Beşiktaş Bilim Derneği (1868) gibi gönüllü dernekler gece kursları, konferanslar ve toplantılar yoluyla halk eğitimi alanında etkili görevler gerçekleştirmişlerdir.

aklına gelen ilk hedef kitle, çocuklar ve gençler olmaktadır. Din eğitiminde de eğitime tabi tutulması gereken kitlenin çocuklar ve gençler olduğu düşünülmektedir. Ancak din eğitiminin daha çok “yetişkin merkezli eğitim” olması gerekmektedir. Bu açıdan çocuktan çok yetişkine yönelmenin daha uygun olacağı kanaatini taşıyoruz.

Din eğitiminin yetişkin merkezli olmasını istemenin en önemli gerekçesi dinin, yetişkine hitap etmesidir. Çocuklar ergenlik çağına gelinceye kadar dinî mükellefiyetleri yerine getirebilecek olgunlaşma ve hazırbulunuşluk seviyesine ulaşmamışlardır. Dinî emir ve yasaklamalara muhatap olan bireyler yetişkinlerdir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuklara öğretilecek olan bilgiler ve verilecek din eğitimi son derece sınırlıdır. Belki okul öncesi dönemde din eğitimi adına yapılması gereken en önemli şey; çocuklara gereken ilgi ve özen gösterilerek sevgi ve merak ortamının oluşturulmasıdır.

Okul öncesi dönemde çocuklara anlatılacak dinin muhtevasının ve anlatım yöntemlerinin yetişkinlik dönemine göre farklılıklar ve yetersizlikler arz etmesi söz konusu olabilir. Çünkü çocuklar olgunlaşmamış basit bir din anlayışına sahiptirler. Bu dönemde çocuğa verilecek din eğitimi daha çok hikayeler, oyunlar, ilahilerle dolaylı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Çocuğa doğrudan yoğun olarak din eğitimi verme onda dine karşı ve kendi dininden olmayanlara karşı olumsuz tavırlar geliştirmesine yol açabilir. Mesela altı yaşındaki bir çocuğa binlerce yıldır devam eden tartışmaların ürünlerini sunmak, onun bu bilgileri anlam (meaning) olmaksızın öğrenmesi anlamına gelmektedir. Anlam olmaksızın elde edilen bilgiler, aşırı doyurulma ve kuru doktrinler oluşması sonucunu getirebilecektir. Bu aşırı doyurulma ve kuru doktrinler; inanç, duygu ve davranışlar arasında eşgüdümün oluşmasını engelleyebilecektir. Dinin yeterince özümsememesi sebebiyle çocukta önyargı, hoşgörüsüzlük ve bağınazlık oluşabilecektir.²⁹ Bu açıdan bu dönemde çocuklara din hakkında anlamı olmayan bilgi vermektan çok dine ilgi uyandırmak şeklinde din eğitimi vermenin daha uygun olduğu kanaatini taşıyoruz.

Ergenlik döneminde zihinsel gelişmede bir sıçrama, dine karşı bir ilginin görülmesine rağmen yine de din, ergen tarafından dar bir çerçevede kavranılmaktadır. Dinin olgun bir şekilde kavranması ancak rüşd çağında, diğer bir deyişle yetişkinlik döneminde mümkün olmaktadır.³⁰

²⁹ Devitt, age, s. 111, 119.

³⁰ Devitt, age, s. 111-112.

Çocukluk döneminde çocuklara dinî değerleri öğretecek olanlar; anne babalar, öğretmenler ve diğer yetişkinlerdir. Özellikle okul öncesi dönemde anne babalar çocukları için özdeşim modelleri olabilirlerse ve dinî uygulamaları yerine getirebilirlerse, dinî öğretme adına çok fazla çaba sarf etmelerine gerek kalmadan çocuklarını eğitebileceklerdir. Çünkü çocuk dindarlığı, anne baba dindarlığının ve anne babanın örnek alınmasının ortak bir sonucudur. Fitrat üzere doğan çocuğun dinî kişiliğinin şekillenmesinde anne baba ve diğer yetişkinlerin etkisi büyüktür. Bu açıdan yetişkinlerin yeterli bir şekilde din eğitimi almaları, çocuklarını daha iyi bir şekilde yetiştirebilmeleri anlamına gelmektedir.

Dini öğrenmenin çocukluk ve gençlik çağlarına ait bir olgu olduğuna dair kanaat pek çok kimse arasında yaygındır. Bu kanaat, muhtemelen “Allah’a inandıktan sonra ibadetleri yerine getirecek kadar ilmiyal bilgisine sahip olmak yeterlidir.” düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çocuklarının dinî bilgileri öğrenmesi için gayret sarf eden bazı anne babalar, dini öğrenme konusunda kendileri çaba harcamaya gerek duymamaktadır.³¹ Ancak gene de pek çok dindar yetişkin, yaşadıkları müddetçe din hakkında bilgi sahibi olmak için gayret sarf etmektedir. Ayrıca dinî kurumların imkan sağladığı eğitim fırsatları avantajından yararlanmaktadır. Dindar yetişkinler kendi kendine öğrenme etkinlikleriyle (bireysel öğrenme) dinlerini öğrenmeye devam ettirirler. Bu tür öğrenme yoluyla yetişkinler, formal öğrenme etkinliklerine katılmasalar bile ibadetlere katılım suretiyle güçlü bir öğrenme tecrübesi yaşarlar.³²

E. Yetişkinlik Döneminde Din Eğitiminin Mahiyeti

Yetişkinlik döneminde din eğitiminin gerçekleştireceği en önemli hususlardan birisi, hayatın “anlam” dolu olduğu duygusudur. Din eğitimi inanç toplumunda bireye “anlam” çerçevesi kazandırır. “Anlam”, üstün bir ideale bağlılığa dayanan ve hayat olaylarına karşı tavır ve davranışlarımızı şekillendirmede yardımcı olan bir modeldir. Anlam, dünyaya bakış açısı veren bir hayat görüşü, insan hayatında karşılaşılan olayları açıklama kaynağıdır.

³¹ Harton, R. Michael, “**Working with Educator of Adults**” (ed.) Nancy T. Foltz, Hanbook of Adult Religious Education, Birmingham, AL: Religious Education Press, 1986. s. 139.

³² Elias, age, s. 93.

Anlam, insana yön veren ve insanın dünyada oluşunu açıklayan bir çerçeve ve yorumlayıcı bir yapıdır.³³

Yetişkinlik döneminde din eğitiminin önemli boyutlarından biri de program çalışmalarıdır. Yetişkinlerin, din eğitimi programlarına devam etmelerini sağlayabilmek için öğrenme ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü yetişkinler, öğrenecekleri bilgilerin, ihtiyaçlarına cevap vermesini isterler. Bu açıdan yetişkin eğitim programının planlanmasında akademik konulara ağırlık verilmesinden çok, öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması esastır.

Yetişkin eğitimi, yetişkinlere istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bilgi, beceri ve davranış kazandırma amaçındadır. Bu nedenle yetişkin eğitimcileri hizmet götürülecek kitlenin bireysel, kurumsal ve toplumsal ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre belirlemesi gerekir.

Din eğitimcileri kendilerinin ihtiyaçlarını tatmin etmek için değil yetişkinlerin ihtiyaçlarını gidermek için eğitim uygulamalıdır.³⁴ Hayatın ve dinin anlamı, ihtiyaç içindekilere hizmet sunmak ve toplumu şekillendirmek suretiyle gerçekleştirilir.

Din eğitimi programlarının planlanmasında yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması önemli olmakla birlikte dinî değerlere de önem atfetmek göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Hem ihtiyaçların göz önünde bulundurulduğu hem de değerlerin yer verildiği eğitim programlarında yetişkinler kendi değer ve inançlarına eleştirel bir yaklaşımla değerlendirme fırsatı bulurlar. Bu tür programlar hem eğitimcinin bakış açısını öğrenmeye hem de yetişkinin ihtiyaçlarını karşılamaya imkan sağlar.

F. Yaşlanma Döneminde Din Eğitiminin Önemi

Bazı kimseler yaşlı bireylerin geride pek fazla ömürlerinin kalmadığı, üretime katkıda bulunmadıkları ve değişime ayak uyduramadıkları gerekçesi ile yaşlanma döneminde eğitimin gereksiz bir uğraş olduğu kalıp yargısını benimsedikleri görülmektedir. Bu kalıp yargısı sonucu yaşlı bireyler için eğitim

³³ McKenzie, Leon, "The Purpose and Scope of Adult Religious Education" (in) Handbook of Adult Religious Education, (ed.) Nancy T. Foltz, Religious Education Press, Birmingham, Alabama, 1986, s. 10.

³⁴ McKenzie, age. s. 134.

fırsatının engellenmesi ve hatta eğitim konusunda onların motive edilmemesi bir bakıma soykırım uygulanması anlamına gelmektedir.

Günümüzde doktorlar iyileşmesi mümkün olmayan ölümcül bir hastalığa yakalanan kimseler için tedaviyi devam ettirerek en azından rahat bir ölüm sağlamaya gayret sarf etmektedirler. Yaşlı kimselere de anlamlı bir hayat sürdürebilmeleri amacıyla eğitimden yararlanma imkanı sağlayarak eğitime devam etme fırsatı verilmesi gerekmektedir. Sağlık için yaş bir ölçü olarak değerlendirilmediği gibi, eğitim için de yaş bir ölçü değil, insanın fonksiyonunu devam ettirmesinin bir şansı olarak kabullenilmesi gerekmektedir.³⁵

İslam dini, öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması ve dinin tebliğ edilmesi prensibini benimsemiştir. Öğrenme yeteneğine sahip olan herkese dinî değerlerin ulaştırılması gerekmektedir. Yaşlılara vereceğimiz din eğitimi onların inançlarını yüceltip zenginleştireceği için geride kalan ömürlerinin az olmasının bir dezavantaj olduğunu söylemek mümkün değildir. Allah'ın ruhanî çağrısı tüm insanlar içindir. Yaşlılar da bu çağrıyı işitmek, dine hizmet etmek ve ruhanî hayatta derinleşmek isteyebilecekleri için din eğitimine ihtiyaç duyarlar.

Toplumun olumsuz bakış açısı sebebiyle yaşlıların din adamlarından talepleri genellikle cenaze ve defin işlemleri ile ilgilidir. Halbuki din adamlarının asıl görevleri yaşlıların kalan hayatlarını iyi bir şekilde değerlendirebilmeleri için onlara imkan sağlamak ve onları hem bu dünyaya hem de gelecek dünyaya hazırlamak şeklinde olmalıdır.³⁶

Hayatın ileri yıllarına ulaşmış bireyler değişime ayak uydurabilmek için eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Değişim genellikle insan hayatının ilk 20 yılında meydana geldiği için eğitimin de çocuklar ve ergenler için uygun bir süreç olduğu düşüncesi yaygındır. Çoğumuz yetişkinlik döneminin -özellikle yaşlılık döneminin- gelişimimizin tamamlandığı, yetişkin olduğumuz, büyüyüp olgunlaştığımız bir dönem olduğu fikriyle yetişmişizdir. Bazı kimseler için yetişkin olmak, değişimin olmadığı bir döneme ulaşmak anlamına gelmektedir. Bu açıdan yaşlıların eğitimi, bu düşünceyi paylaşanlara saçma gelebilir.

³⁵ Friedan, Betty, **Aging and Death in the Youth Culture**, New Perspectives Quarterly, Winter 94, Vol. 11 Issue 1, pp. 31-36.

³⁶ Griffin, Richard, "Still Faithful After all these Years", U.S. Catholic, Oct97, Vol. 62 Issue 10, pp. 33-36.

Eğitim etkinliklerinin hem gelişim ve değişim hem de süreklilik ile yakından ilgili olduğu kabul edilen bir gerçektir. Eğitim bir taraftan insan hayatında meydana gelen değişime uyum sağlamak diğer taraftan dengeli, istikrarlı, güvenli bir kişilik geliştirmek için süreklilik ile ilgilidir. Eğitim bir kimsenin geçmişteki değişim olaylarını, böyle bir değişim sonucu ortaya çıkan şu andaki ilgilerini ve süreklilik çerçevesinde benimsenen değişikliklerin gerçekleştirilmesi konusunda gelecek ilgilerini kendine konu edinir.

Yetişkinlik ve yaşlılık döneminde değişme potansiyeli sınırlı olmakla birlikte gene de bu dönemde insan hayatında bir takım gelişmeler meydana gelmesi söz konusudur. Özellikle yaşlanma döneminde yetişkinin, fiziksel ve psikolojik özellikleri ile sosyal kabulünde değişiklikler ortaya çıkar. İnsanlar yaşlarının artmasına paralel olarak sürekli bir şekilde fiziksel olarak, çoğu zaman psikolojik olarak ve sık sık da sosyal olarak değişime maruz kalırlar. Çünkü insanoğlu hiçbir zaman tam olarak büyümüş, gelişiminin sonuna gelmiş olamaz. Büyüme ve gelişme değişik evrelerden geçerek ömür boyu devam eden bir süreçtir. Ancak bir çok kişi ileri yaşları hayattan çekiliş olarak göreyek büyüme ve gelişme sürecini yarıda kesmeye çalışır.³⁷ Halbuki yaşlı olma hayat bağlamında bir değişim demektir. Yaşlandığımızda fiziksel, psikolojik ve sosyal imajımız da değiştii için bu değişiklikle yüz yüze geldiğimizde onunla baş etmemiz gerekir.³⁸ Yaşlanma hem aktif hem de yaratıcı bir süreçtir. Yaşlılık “sürekli olarak değişen duygu, sezgi idrak ve anlayış ile sürekli olarak değişen bir dizi uyum çabaları” olarak tarif edilmektedir. Zamanın geçmesiyle hayat daha kompleks olmakta ve daha da zenginleşmektedir.³⁹

Eğitim bize hayatımızda meydana gelen gelişim ve değişimin üstesinde gelmek için yardım eder. Din eğitimi insan hayatına bütünlük ve anlam kazandırarak değişim vasıtası olarak işlev görür.⁴⁰

Din eğitimcilerinin hayatın bu önemli safhasındaki bireylere yardım etme konusunda önemli görevleri vardır. Din eğitimcileri değişen bir dizi sosyal şartlara ve hayat olaylarına uyum sağlama konusunda yaşlılara yardım götürme konusunda etkin bir rol oynayabilirler. Din eğitimcileri inanç gelişimini

³⁷ Billig, Nathan. **Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik** (çev.) Gültekin Yazgan, Evrim Yay., İstanbul, 2000. s. 288.

³⁸ Kollar, age, s. 36.

³⁹ Maxwell, Dennis D., “Group Bible Study and Faith Maturity in Older Adults”, Religious Education, Fall98, Vol. 93 Issue 4, pp. 403-413.

⁴⁰ Kollar, age, s. 36.

sağlayarak ve onlara uygun çevre temin ederek tüm insanların hayatlarını zenginleştirme konusunda çalışma yapabilirler.⁴¹

Yaşlıların topluma uyum sağlaması ve ihtiyaçlarının karşılanması din eğitimi ile mümkün olacaktır. Şahsî itibar ve saygınlık, yaşlıların en önemli ruhanî ihtiyaçlarıdır. Din eğitimi ferdî saygınlık ihtiyacının çeşitli yollarla karşılandığı önemli bir adrestir.⁴²

Sonuç

Çağımızda hayat boyu eğitim anlayışının ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Hayat boyu din eğitimi açısından baktığımızda bireyin her gelişim aşamasının, din eğitimi açısından önemli dönemler olduğunu söyleyebiliriz. Genellikle çocukluk ve gençlik dönemi dinî inançlar, dinî tutumlar ve dinî değerlerin benimsendiği ve elde edildiği bir zaman dilimidir; genç ve orta yetişkinlik dönemi ise geliştirildiği ve kuvvetlendirildiği bir dönemdir. İleri yetişkinlik dönemi de dinin birey üzerinde sonuçlarının en yoğun biçimde görüldüğü bir dönemdir. Dinî değerlerin aktarılmadığı ve benimsenmediği bir gençlik dönemini genellikle bilgisiz bir orta yaş izlemektedir; onların ardından da anlamdan yoksun bomboş bir yaşlılık dönemi gelmektedir. Bu açıdan din eğitimi sadece çocukluk ve gençlik dönemi ile yetişkinliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi gereken bir süreç değil, “beşikten mezara kadar devam eden bir süreç” olması gerekmektedir. Öğrenme kapısının yetişkin ve yaşlılara kapatıldığını zannetmek bir yanılgıdır. Belki yaşlılarımızı çocuklar gibi yetişkin olsunlar diye okula gönderemeyebiliriz, ama hayatta karşılaştıkları değişim için ve hayatlarına süreklilik kazandırmak için onlara eğitim verebiliriz.

⁴¹ Maxwell, agm, s. 403-413.

⁴² Vogel, age, s. 169.